

Página de Controlo

PRO
LITTERARUM
INSTAURATIONE

DIXIT
PASCHALIS JOSEPHUS DE MELLO

ANNO

MDCCCLXXV.
SEXTO

NONAS OCTOBRIS.

APUD

CONIMBRICENSEM ACADEMIAM.

POSTUMUM.



OLISIPONE
EX TYPIS REGIAE OFFICINAE

ANNO

MDCCCLXXXVIII.

Superiorum Permissu.

PRO
LITTERARUM
INSTAURATIONE
DIXIT
PASCHALIS JOSEPHUS DE MELLO
ANNO

Mibi quidem, qui nihil agit, esse omnino non videtur.

SEXTO Cic.

NONAS OCTOBRIIS

ABUD
COMBRIGENSEM ACADEMIAM
POSTUMUM



OLISIPONE
EX TYPIS REGIAE OFFICINAE

ANNO

MDCCCXIII

Superiorum Primaria

Quod semel, iterum, atque saepius a Deo Optimo
 Maximo precati sumus, Excellentissime Academiae Rector, Scientiarum omnium et Artium Publici
 Regiique Professores, Magistratus, ceterique Auditores honoratissimi, quod optaverunt omnes boni, quod
 alma Academia, et Collegia litteraria, quod Conimbricensis civitas, et quod denique Regnum universum
 tantopere flagitavit, ut magnarum Artium studia, quae tribus ferme abhinc saeculis, sive temporum
 injuria, sive perditissimorum hominum fraudibus, et machinationibus in situ et squalore jacebant, tandem
 aliquando instaurarentur, resurgerent, et caput extollerent, id jam nobis Omnipotentis in primis Dei,
 deinde autem Regis beneficio, et consilio virtuteque bonorum, hoc potissimum die (quod felix, faustum,
 fortunatumque sit) tributum ac donatum esse maxime laetamur. Artes omnium maximae, pulcherrimae,
 praestantissimae, Theologia, Jurisprudentia, Medicina, Mathesis, quae fere jam sepultae ac
 conclamatae videbantur, hodie suscitantur, Auditores. Sollemnis hic dies est pro felici earum restitu-
 tione consecratus, quem boni quique cives, quem Academia, quem Litterati omnes omnibus laetitiis et
 publice et privatim exultantes perpetuo debent celebrare. Quapropter hanc maximarum Scientiarum re-
 parationem, et ad vitam veluti mirabilem redditum, vellem vobis hodie annuntiare, quin cogerer vestrum
 omnium ante oculos ponere tristissimum illud, luctuosissimumque tempus, quo gravissimas has disci-
 plinas humi jacentes et prostratas vidistis: neque enim

enim initio fas est aut dolorem, quo jam defuncti estis, tali commemoratione renovare, aut laetitiam, qua fruimini, comminuere. Verum quemadmodum qui multis hinc inde fluctibus jactatus, portum feliciter contingens, praeteriti periculi recordatione laetatur, et qui ex improbo diuturnoque morbo convalescit, multus est in tota sui morbi curatione referenda; ita vos, Auditores, qui Litterarum causam huc usque quam honestissime deplorastis, eisdem suo jam pristino nitore et luci restititis, non admodum gravate, credo, feretis, neque multum molestum vobis erit, atque injucundum, me de praeclearissimarum Scientiarum instauratione dicere incipientem nonnulla quaeque de earum corruptione et vitiis breviter commemorare. Hoc itaque erit incomparae sane et brevi otio meditatae Orationis argumentum; neque enim in tanta temporis brevitate, quae mihi ad dicendum data est, quidquam perfectum sperari potest ab homine praesertim alienis studiis dedito, et qui in nostrarum legum monumentis, veteratque aliis exemplis evolvendis, antea blatarum et tinearum epulis, et in Patrii Iuris incultis Commentariis legendis annos tres sine ulla intermissione consumserit (1). Aliam quoque et satis bonam excusationem habere mihi videor, quod scilicet hanc dicendi provinciam non voluntate mea, sed necessitate compulsus adgrediar: itaque mihi imputari non debet, quod officium istud, quod sine culpa, et

(1) Ordinavit enim Historiam et Institutiones Iuris Civiliis et Criminalis Lusitani, quae ab instauratione apud nos litteris ad instituendam cupidam legum juventutem usui sunt, hodieque, vita facta Auctore, approbatae inveniuntur apud Conimbricensem Academiam Regia Resolutione 7 Maii 1805. Hic intranscursu annotandum, Historiam Iuris Civiliis Lusitani in 4.^a editione produsse longe scatentem erroribus typographicis; multis ad sphaerum marginem positis summariis mutilam, et nescio qua de causa etiam mutilam tabula titulorum concordantium, quae ad libri calcem inveniatur (fortasse causa fuit, cur haec tabula mea est, et a me, qui non gloriosus socius Regiae scientiarum Oli-

eaque gravissima (2) detrectare non potui, praestem utcumque. Veniam igitur date repentino et inopinato Oratori, de vobis bene merendi studiosissimo, quem et rei ipsius difficultas, et temporis, locique conditio, et mearum in primis virium, propriaeque meae imbecillitatis conscientia, et alia denique bene multa perturbant.

Magna profecto et eximia res est Sapiëntia: naturali ejus acquirendae studio homines tenentur: illius suavitatem, et necessitatem in omni instituentae vitae generis facile omnes percipiunt, intelliguntque: verum quia non ubique obvia res est, sed diu, multumque quaerenda, neque via, quae ad eam ducit, facilis et plana, sed ardua et abrupta: quidam initio ipso timidi et meticulosi eandem nunquam tentare ausi sunt: quidam illam ingressi, ductorum auxilio destituti, locum invenire non possunt, ubi pedem figant: quidam infinitis tot impedimentis et obicibus retardantur: quidam fracti animo et debilitate ab itinere desistunt: quidam denique, et quam pauci hi sunt! non nisi post improbos ingentesque labores, quibus perferendis vix, ac ne vix quidem, longissima hominum aetas sufficere potest, finem curriculo suo imponunt, et sapientis nomen qualecunque adsequuntur. Quare jamdudum et rerum rectores, et boni quique cives de laboribus istis minuendis dies noctesque cogitarunt, et, cum multa eis animo occurrissent, quae rem litterariam adjuvare poterant, nihil unquam magis pro magno Litterarum incremento esse visum fuit, quam Academiae praeclare sapienterque fundatae. Revocate, quaeso, paulisper in

siponensis Academiae, elaborata.) Vide quae de editionibus annotavimus in Panegy. Histor. pag. XVIII.

(2) Josephus Joachimus Vieira Godinhus, cui haec Oratio multo antea demandata, detrectavit officium suum, quod ex tempore impleri jussum.

memoriam, Auditores, quantum lucis ac splendoris litteris olim accesserit ex Lyceo Aristotelis, Platonis Academia, Zenonis Museo, et ex Papiniani, Iureconsultorum principis, Auditorio! Mitto Pythagoricam in Italia Scholam, Alexandrinam in Aegypto, Antiochenam in Syria, et Musarum alia delubra, ut Cicero vocat, celeberrima: et ut ad nostra tempora propius accedam, quis hodie ignorat mirum in hac aetate Scientiarum omnium augmentum, quantumcumque illud est, quod certe maximum est, totum, inquam, Academiis deberi, quas a saeculo XIII. institutas esse scimus. Ecquis enim in terris locus est, quo non pervaserit praestantissimae Academiae Parisiensis, Coloniensis, Bononiensis, Viennensis, Genevensis, Lugdunensis, Argenturatisque fama, ut recentiores multas alias omittam? Nullum ego dicendi finem invenirem, si Academiarum historiam, et proventus inde litterarum, non dicam jam exornare, sed enarrare intenderem, quod eo minus faciendum arbitror, cum probe sciam neminem melius quam vos intelligere quot, quantaque commoda et accessiones ex bene fundatis Academiis in litteras omnes deriverentur.

Academiae vero nostrae, quam Olisipone Dionysius fundavit, varia fortuna fuit: nam Conimbriam postea translata primo sub Ferdinando, et deum sub Joanne III. Rege invictissimo, initio doctissimis quidem hominibus, omnium Scientiarum genere excultis, adeo abundavit, ut Lusitania feracissimo hoc saeculo ceteras Europae nationes non modo aequare, sed longe lateque superare videretur. Quis enim est in litteraria horum temporum historia vel mediocriter versatus, qui Didacum Pavam Andradium, magni nominis Theologum, ignoret, eumque summis ad coelum laudibus non prosequatur? Quis nescit Iureconsultos humanissimos Emmanuelem Costam, Arium Pinelum, Eduardum Caldeiram, Emmanuelem Sua-

rium, Joannem Altamiranum, et, qui primo loco nominandus erat, Antonium Goveanum, quem Antonius Faber, non iniquus certe rerum aestimator, magno Cuiacio praeferre non dubitavit? In mathematicis vero disciplinis, medicis, philosophicis, et litteris praesertim humanioribus qui excelleret, longum esset recensere; adeo quippe multi sunt, ut nulla gens, populus, natiove fuerit, quae illis temporibus litterarum gloria magis magisque floreret, et quae tam ingentem litteratorum hominum numerum insolenti Graeciae, aut olim dominantis Romae posset opponere. Sed, quae est rerum humanarum varietas et inconstantia! Academia Conimbricensis tam prosperis principiis in ipso quasi portu naufragium fecit: eodem namque saeculo, dominantibus Philippis, tales Academiae leges datae sunt, quae cum rem litterariam minime juvarent, quin potius artificiosae ignorantiae systema mira arte elaboratum contingerent, Scientiae omnes, cum ad illarum praescriptum necessario tradendae essent, fulmine veluti quodam percussae repente ceciderunt. Ita nimirum insipienter et inepte in hac legum latione ultima, quae ad hunc usque diem viget, omnia gesta sunt, ut nihil supra.

Et ut a Theologia incipiamus, pauca quaedam de Sacra Biblia, nihil de Traditionibus, nihil de Hebraicis, Graecisque litteris, nihil de Patrum Scriptis, nihil de Conciliis praecipiebatur: sed, quasi haec omnia nihil ad rem Theologicam facerent, Academicis tantum disputationibus delectabantur inter magni nominis Scholasticos, Durandum scilicet, Gabrielem, Scotum, Lombardum, et Thomam nunquam sine praefatione nominandum, non ad veritatem, quae una tantum est, ex eorum scriptis eruendam, neque ad Scholasticorum contentiones componendas, quod praeclarum Lombardi et Thomae institutum fuit,

fuit, verum ad easdem contentiones magis ac magis augendas, et longius latiusque, si fieri posset, protrahendas: itaque illud necessario effectum fuit, ut Academia, quae in unam, eandemque opinionem conspirare semper debet, nunquam sibi ipsi constaret, sed, lege ipsa jubente, perpetuis Scholarum dissensionibus veluti fluctibus agigaretur. Satis jam de Theologis non secus ac de sacris Medicis.

Ad Iurisprudentiam vero quod attinet, cum quis vulgaria grammatarum praecepta utcumque animo imbiberat, jam satis idoneus Iuris auditor habebatur: accuratior linguae Graecae Latinaeve cognitio, bene dicendi, beneque ratiotinandi artes clarissimae, Philosophia illa, quae *de moribus* inscribitur, Naturalis et Publici Iuris cum ecclesiastici, tum civilis Scientia, Antiquitates Ecclesiasticae, et Romanae, generalis specialisve Iuris Hermeneutica, et multa alia ad Iurisprudentiam praecognita, tamquam leve quid ac nugatorium putabatur: et tamen haec omnia tam necessaria sunt juris interpreti, ut facilius posset aqua, igne, tecto, domo, quam his tam praeclaris luminibus carere. Nullum praeterea Patrio Iuri in Academia locum concedebant; neque turpe id temporis erat viro patricio, nobili, et causas agentis, ius, in quo versabatur, ignorare: quippe Romanorum leges undique circumsonabant, forum et subsellia tenebant, et quo magis abstrusiores erant, implicatae, difficiles, steriles, inutiles, et ab hodiernis moribus et usibus alienissimae, eo majore cum diligentia, cura, sollicitudine, et sine ullo delectu, Scholasticorum more, id est, horride, incondite, inornate, obscureque adeo tradebantur, ut veteres illi iuris Auctores, si reviviscerent, nihil minus, quam similes explicationes, similes dubitandi, et decidendi rationes intelligerent, interpresque egeret interprete. Et, ut multa paucis complectar, non enim omnia

per

per tempus licet, Accursium, Bartholum, Abbatem, non nisi antiquitate sua venerandos, nobis ad exemplum proponebant: hoc autem ipsum non idem prorsus est, Auditores, atque Accursianorum ineptias serio approbare, et veram germanamque Jurisprudentiam ab Academiae spatiis longe lateque semovere?

Nec Medicina ipsa, qua (si quid ad bene valendum confert) nullum maius bonum a Deo, sanitatis datore, hominibus concessum, ab communi illo magnarum Artium naufragio se potuit vindicare. Quod ut probem, vel illud animadvertere satis superque est, quod adolescentes, nulla alia Philosophia nisi Peripatetica instructi, eidem operam darent, quod disciplinas, quae sub Mathesis nomine veniunt, contemnerent; quod inquisitionem atque investigationem naturae, quam Hippocrates, Celsus, Galenus ipse, et ceteri viri principes tantopere commendarunt, negligerent: et, ut verbo dicam, ita cum praeclarissima omnium arte actum erat, ut parum abesset, quin Hippocratica Medicina in exilium mitteretur, et ejus loco substitueretur Arabica, clamosa, et mere theoretica, id est, potius impune atque inhumaniter accepto auro necandi, quam medendi scientia. Sed manum de famosis Medicis, atris funestissimisque morbis funestioribus, ex quibus dolo, culpa, ignorantia, negligentiave tot strages, tot omnium generum mala, de Medicis, inquam, qui periculis nostris ediscent, et experimenta per mortes agunt, quibus Deus pecunia est, et in quibus nunquam est ut releveretur aeger.

Quid vero de misera ineptaque *Artium* dicta facultate dicam, de cujus emendatione tandem desperatum est? Quid de Scientiis naturalibus, antea ne de facie quidem notis? Pudet dicere, quam supina et turpium harum rerum ignoratione nostri homines sepulti, quos

quos pro Philosophis Artiumve Magistris habuimus, et quos homines imperitos, indoctos, sine litteris, sine ingenio, sine legitima aetate Academia in Doctorum ordinem adscripsit. Quae cum ita sint, mirari equidem satis non possum, quod in hac tanta litterarum corruptione, et turbulenta litterariae reipublicae tempestate, non pauci multarum litterarum viri exstitissent, Theologiae, Iurisprudentiae, et, si diis placet, etiam Medicinae scientissimi, doctrina adeo abundantes, ut digni haberentur, qui hodie possent praestantissimas has artes publice profiteri. Vobiscum loquor, Patres amplissimi, qui ex tot, tantisque periculis evasistis incolumes, quique in tam densissimis ignorantiae tenebris, quibus omnia obruta atque sepulta, lucem videre et amare potuistis.

Tristissima vero haec tempora jam jam esse desierunt, Auditores: huc autem de coelo nova repente lux adfulsit, quae nubila dissolvit, et totam illuminavit Academiam. Horrida illa ac deformis Scientiarum omnium facies in elegantem formam commutata est; neque illae jam torvo, sed hilari vultu, neque sordidis, ut antea, sed pretiosis vestimentis indutae magnifice incedunt. Omnibus itaque gaudiis exultate, Viri Academici: jam enim procul hinc est horribilis illa Theologia Arabico-Peripatetica, malo publico nata; procul Casuistarum, Sophistarum, et Semitheologorum hominum opiniones, praejudicia, auctoritates, et ambitiosae disputationes; procul Accursianorum ineptiae, Bartholistica iurisprudentia; Medicina semper crudelis et temeraria, et Philosophia Peripatetica; procul hinc tandem quaecumque profana. Optatissimum quippe tempus illud advenit, quo, pulsa barbarie, et in barbarorum regiones amandata, litteris suis debitus honor constaret. Nanique hoc die faustissimo, cujus jucundissima erit tempus in omne recordatio, Josephus I. Rex Fidelissimus et Dominus noster
lon-

longe clementissimus, magnarum Artium studia ab infinitis fere ruinis et stragibus reparavit; hoc die antiquas Academiae leges, tantorum malorum semina, abrogavit, et novas alias, easque sapientissimas tulit, hoc, inquam, faustissimo die Marchio Pombalius, et quis, quantus, qualisque vir! relicta Regia, et a Regis latere aliquandiu divelli passus, Regis ipsius Vicarius et legatus longe splendidissimus nostram invisit Academiam, et senescentium litterarum reductor ac reformator creatus, universas Artes et Scientias jam diu errantes et ab inimica gente patriis laribus pulsas, ad patrium solum et suum antiquum domicilium, id est, ad Academiam revocavit.

Et quanta, Deus immortalis! hoc uno die beneficia per Te non sumus adsequuti? Tu eam Regi mentem dedisti, ut Scientiarum omnium reparationem meditaretur, tentaret, perficeret, et tandem absolveret: Tu eidem auctor fuisti, ut tam magnum opus et arduum Marchioni Pombalii, viro tantae rei capacissimo et ad omnia summa a natura facto, perficiendum traderet: Tu virum hunc immortalitate dignissimum, Patriae natum, imperii Lusitani Columnem, Conditorem ac Vindicem Litteris, Litteratisque omnibus, hoc potissimum die obtulisti. Pro tantis in nos collatis beneficiis, quae per Te, Deus Bone, a Rege Tibi acceptissimo, et ejus intimo Administro Litterati omnes hodie accepimus, acturus ego pares gratias, quas reddam nescio, deberi quidem immortales plane fateor. Quod enim Respublica suis stet viribus, quod opibus, et commercio floreat, quod leges vigeant, et studia litterarum, quod Regem optimum, Patriae et Academiae Patrem, quod Marchionem Pombalii, Litterarum Instauratorem, Scientiarum omnium et Artium Reductorem, Academicorum Mecaenatem ac Patronum singularem habeamus, Omnipotentis Dei ingens adeo beneficium est, ut ei referendo nulla unquam gratia par esse possit.

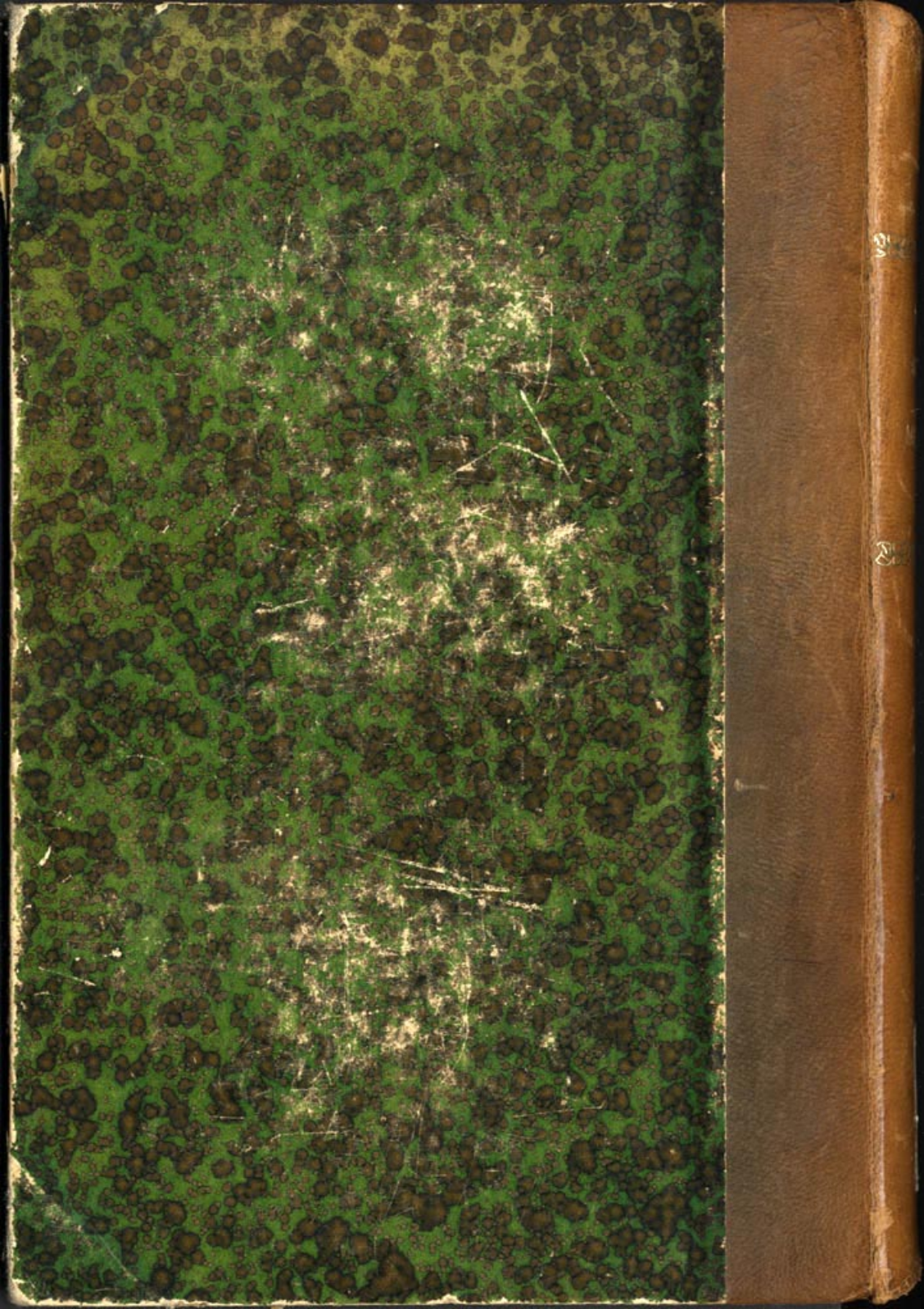
Ab hoc tamen loco plane inofficiosus non discedam, sed certe viribus omnibus conabor quoquam modo aliquam grati memorisque animi significationem praebere. Tibi itaque, Joseph I. Rex Fidelissime, quod profugas et egentes litteras reduceres, quod errantes Musas et multis hinc inde litoribus jactatas revocares, quod eis sedem apud Lusitanos firmam stabilires, quod gravissimas Disciplinas et Scientias instaurares, quod Academiae maiores, quam quisquam sperare auderet, reditus annuos adsignares, quod Mathematicis et Physicis investigationibus magnificentissima exstrueres aedificia, quod socios et collegas reos sapientissimos, et quod me denique immerentem in hac tam amplissima doctissimorum hominum luce collocares, ego totius Academiae nomine, quamquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur, habeo tamen quantam maximam animi nostri capere possunt. Easdem tibi ago, Marchio Excellentissime, pro tantis apud Regem in litteras, litteratosque officiis.

Reliquum tandem est, ut vos, Adolescentes optimi, per sacrum, quo sociamur, vinculum, et precibus omnibus orem, obtesterque, ne novam hanc, et jam diu exspectatam Litterarum Instauracionem culpa et desidia vestra inutilem faciatis. Vestra res agitur, optimae spei Adolescentes, et vestrum omnium gratia Academiae novae leges conditae sunt, novi, etque eximii (me unum si exceperitis) Professores creati, vestrum, inquam, gratia nova haec exstructa aedificia: nolite ergo abuti rebus tam eximiis et praeclaris, et bonorum omnium expectationem fallere. Sapientiae templum non jam intercluso aliquo, sed in aperto et propatulo loco est: via, quae eo ducit, hodie plana et facilis: illius multi conscii sunt et quidem in medio positi: eos igitur adite, ne ab itinere ullo unquam tempore aberretis. Primum a Litterarum Instauracione triennium exactum est: itaque brevi, si

vos idoneos praestiteritis, laborum vestrorum fructus, eosque uberrimos, capietis: macti ergo hac pulcherrima spe, pergite, ut facitis, Adolescentes, et illum, quo ab instauratis litteris flagrastis, ardorem animo semper retinete. Id a vobis postulant Academia, Patria, Parentes, Praeceptores, amici, et cives denique omnes; sperantque aliquando fore, ut cum ad Rempublicam Cum civilem, Cum litterariam administrandam accesseritis, utramque recte gubernare possitis.

F I N I S.

Página de Controlo





HISTORIA
DO DIREITO
—
MISCELLANEA
IV



Sala	e
Gab.	
Est.	13
Tab.	4
N.º	